

SZILÁGYI LÁSZLÓ

A háromszor született iskola

A 100 éves Nyíregyházi Zrínyi Ilona Gimnázium alapítása és államosítása (3.)

Az idén 100 éves Nyíregyházi Zrínyi Ilona Gimnázium és Kollégium jogelődje nem csak az 1917-es alapítású Evangélikus Leánygimnázium, hanem az Angolkisasszonyok Leánygimnáziuma is. Érdekes, hogy az iskola történetében mégis a „kisebbik testvér” szerepét kapta, róla kevesebbszer, vagy egyáltalán nem emlékeznek meg a hivatalos krónikák. Pedig tanulságos: hogyan is vált nagyon gyorsan ez az iskola Magyarország egyik legelismertebb, legjobb színvonalú gimnáziumává? Ennek a második születésnek és tizennyolc év történetének a nyomában jártam.

A Nyíregyházi Angolkisasszonyok Leánygimnáziuma (1930–1948)

„Az isteni szeretet hasonló a tűzhöz,
amelyet elzárni nem lehet”
(Ward Mária)

Az alapítás

1929 – a Trianon okozta megrázkódtatásban élő, a nagy gazdasági világválság felé tartó időszak Magyarországon. Az „aléltág bús kora” – írja Mater Szerviczky Margit igazgató, szerzetes nővér. Nyíregyházán mégis iskolaalapításban gondolkodnak – az „engedjétek hozzám jönni a kisgyermekeket” krisztusi tanítás szellemében – az egykor Ward Mária által létrehozott apácarend tagjai, akiket nem kötve a klauzura kötelmei, a világban is tevékenykedhettek, elsősorban fiatal katolikus lányok nevelését vállalva. „A legelső és legfőbb feladat magunkban és másokban a lelket tartani. El minden kishitűséggel...”¹ Valóban: elsősorban az egyházi háttérnek, tanulók, szülők hozzájárulásának, tényleges fizikai munkának, s még éveken át a bélyegteglák vásárlá-

¹ M. SZERVICZKY MARGIT: A jelen gondja. In.: Az Angolkisasszonyok Nyíregyházi Róm. Kat. Leányliceumának értesítője az 1931–32. iskolai évről. Kiadja az Intézet vezetősége. Nyíregyháza, 1932. Jóna Elek Könyvnyomdája, 5. [M. SZERVICZKY, 1932]

sának köszönhetően jött létre a líceum.² A Nyírvidék július 2-i számából is értesülhetünk pedagógiai filozófiájáról: „Intézetünk célja, hogy a ránk bízott lányokat vallásos és hazafias szellemben művelt, finom lelkű, életre való nőkké neveljük.”

A megyeszékhelyen 1914-től 1939-ig összesen nyolc iskola jött létre, ezek közül – az állami tanítóképző után másodikként – a Geduly Leánygimnázium 1917-ben, az Angolkisasszonyok női felsőkereskedelmi iskolája 1929-ben, az Angolkisasszonyok leánylíceuma (gimnáziuma) 1930-ban, amely utóbbi a törvény (1926. évi XXIV.) értelmében a hatodik tanévétől fokozatosan gimnáziummá alakult át.³ Ez utóbbi védőszentje Árpád-házi Szent Erzsébet volt.⁴

A Klebersberg-féle reform az oktatás megújulását hozta számos elemi iskola alapításával. A leánynevelés ügye ehhez képest elmaradt a kívánatostól. Nem véletlenül: a kisebbé vált és az elcsatolt részekről is ide menekült középosztálybelieket befogadó országban a szellemi pályákon munkaerő-felesleg mutatkozott. Az országban így 1927-ben csupán nyolc leánygimnázium volt, (huszonöt leánylíceum), s a fiúgimnáziumokkal együtt is az 1929/30-as tanévben mindössze 28 gimnázium működött.

A leány-középiszkolák helyzetét az 1926. évi XXIV. tc. rendezte, létrehozva a leánygimnáziumot és a leánylíceumot. A leánygimnáziumokban az általános kötelező tantárgyak mellett a latin és a modern nyelvek oktatására helyezték a hangsúlyt. A líceumi tanulmányok érettségi vizsgával zárultak, amely valamennyi felsőoktatási intézménybe való beiratkozásra (V–465.) jogosított. A leánylíceumokban a modern nyelvek, valamint az irodalmi és művészeti tárgyak oktatását állították előtérbe. Latint csak rendkívüli tárgyként tanítottak.⁵

Az Angolkisasszonyok nyíregyházi iskolái tehát eleve, mint líceum – mai szemmel is – egy kiválasztott kör részesévé válhattak és egyben, egy világszerte – akkor 200 helyen – működő intézményrendszer legfiatalabbjaiként!

Az Angolkisasszonyok 1930-ban négy osztályos elemi iskolát is nyitottak, tehát egy olyan – a kor követelményeinek megfelelő – intézményrendszert hoztak létre, amely a legkisebb kortól egészen a felnőtté válásig otthont és tanulási lehetőséget adott a lányoknak.

Énekes János nyíregyházi plébános, szabolcsi főesperes szerint az Angolkisasszonyok apácarendje hivatott a „női nevelést Szabolcs vármegyében és Nyíregyházán kezébe venni”. Az indoklás szerint ekkoriban a görög- és római katolikus vallású tanköteles diákok száma már 6000 fővel haladta meg az összes többi felekezet tanköteleseinek számát, egy tanteremre átlagosan 62-63 gyermek esett, ráadásul az új iskola a gazdasági ismeretek, a művészeti tárgyak és a nyelvek oktatásával hiánypótló szerepet

² SZITHA MÁRIA: Élet és iskola. Az élet iskolája. Nyíregyháza, 2004. Örökségünk Kiadó Bt., 84. [SZITHA, 2004]

³ Nyírvidék-Szabolcsi Hírlap, 1943. június 26. (Trianon 23.) 142. szám, 8. 1880-tól működött Nyíregyházán a felső polgári leányiskola, 1885-től a női ipariskola.

⁴ Nyírvidék-Szabolcsi Hírlap, 1938. december 3. 4.

⁵ Továbbá 69 reálgimnázium és 23. reáliskola. <http://www.mek.oszk.hu/02100/02185/html/1362.html> SOMOGYI JÓZSEF: Hazánk közoktatásügye a második világháborúig. Budapest, 1942. Eggenberg-féle Könyvkereskedés, 136. [SOMOGYI, 1942]

töltött be. (Ekkor még tanítóképző alapításában is gondolkodtak.)⁶ A katolikus megújulást jelzi, hogy ugyanekkor telepedtek le a városban a Ferences rendi szerzetesek (négy páter és két világi testvér) is.

Az alapítás körül „mélységes hitével és törhetetlen akaraterejével” Mater Lengyel Júlia (1863, 1865?–1946) az egri rendházból érkező főnöknő szerzett érdemeket. Énekes János prelátnak a megyei törvényhatóság örökös tagjaként szervező munkájával és erkölcsileg tudta istápolni létrejöttét. A várostól vagy a megyétől ekkor még nem számíthattak anyagi támogatásra, annál inkább a helyi katolikus egyházközségtől, valamint az Angolkisasszonyok veszprémi, budapesti, egri, kecskeméti rendházától. Fenntartója („fő védnöke”) a mindenkori egri érsek lett, 1929-ben dr. Szmrecsányi Lajos. A rend az 1931/32. tanévtől Mater Szerviczky Margit dr. (1879–1963) angolkisasszonyt helyezte Budapestről a nyíregyházi líceum élére.

Énekes János (1866–1937) – Egerben született és 1913–1936 között nyíregyházi plébános, pápai prelátnak, szabolcsi főesperes volt. Idős korában tért vissza szülővárosába, s nem sokkal később ott is halt meg 1937-ben. (Sírja a bazilika kriptájában van.) Nyíregyházára ő hozta az Angolkisasszonyok tanítórendjét 1929-ben, létrehozva elemi- és középiskoláit. A megyei törvényhatóság örökös tagja volt és egyben aktív tagja a város képviselőtestületének. A Kossuth-téren, a hajdani földszintes római katolikus

parókiában élt és szolgálta gyülekezetét. Nevét ott emléktábla őrzi.

Az Angolkisasszonyok Nyíregyházi Sancta Maria Intézetének két iskolája 1929. szeptember 7-én Miklóssy István görög katolikus püspök jelenlétében, kápolna- és házzszentelésével nyílt meg.

Ekkor csak a női felső kereskedelmi és a továbbképző tanfolyama, majd a következő évben az elemi iskola négy osztálya és a líceum I. osztálya indult el. A líceumban a 64 éves, törekeny, ráncos arcú, de csillogó szemű, M. Lengyel Júlia főnöknő és hét szerzetes apáca, egy világi és négy óraadó tanár fogadta összesen nyolc osztályban (10–18 éves korig) a lányokat. A legelső osztály 21 fővel indult, 1944-ben már 243-an tanultak nyolc évfolyamon.⁷

Az egyik utolsó, még élő kis elemista, a most 95 éves Sir Lászlóné, Fodor Filoména e sorok írójának kérésére írt visszaemlékezésében olvashatjuk: az apácák rendi ruhája tiszteletet váltott ki és „az órák előtti ima, a nő-

— Uj apáca internátus Nyíregyházán. Az angolkisasszonyok kongregációja Nyíregyházán, Szabolcs megyében leánynevelő internátust nyitott, amelybe egyelőre korlátolt számban felvesz olyan növendékeket is, akik más intézetek olyan iskoláiba járnak, amilyenek a most megnyíló intézetben még nincsenek. Az új intézetben a négyosztályú felső kereskedelmi iskola I-5-ös éves tanfolyama nyílik meg 1929. szeptember elsején, valamint továbbképző is. Az internátusi díj teljes ellátás, ötszori étkezéssel, futás, világítás, mosás, orvosság, német francia nyelv társalgási tanítása havi 100 pengő.

A tankönyvek, gyógyszerek, zenetanítás külön fizetendő. A felső kereskedelmi iskolába és a továbbképzőbe a tandíj 80—80 pengő. Egyes díj 30 pengő. Az internátusban bentlakó növendékek szülei az ágyneműk ruha stb. felszerelések re nézve tájékoztatás végett forduljon az új intézet főnöknőjéhez prospektusért, Nyíregyházára: Bátorhy-utca 28 sz. alá. Ugyanott a felsőkereskedelmi és továbbképzőbe a beírás f. é. szeptember 3-ig bármikor eszközölhető.

Igazgatóság.

⁶ A Római Katolikus egyházközségi képviselőtestület rendes közgyűlésének jegyzőkönyve. Nyíregyháza, 1929. június 8. Egri Főegyházmegyei Levéltár, Archivum Novum. Plébániák, Nyíregyháza 1923–32. évi doboz. 7055/1929. Valamint: 1928. november 17-i közgyűlés jegyzőkönyve. A közgyűlésről Énekes János levele Nyíregyházáról Szmrecsányi Lajos érsekhez Egerbe 1928. december 3-án. Uo. 6521/1928.

⁷ Statisztikai összefoglalás: Az Angolkisasszonyok Nyíregyházi Sancta Maria Intézete Róm. Kat. Leánygimnáziumának évkönyve az 1943–44. iskoláról az iskola fennállásának 14. évében. Szerk.: M. Szerviczky Margit dr. igazgató. Angolkisasszonyok Intézete, Nyíregyháza, 1944. 36. [Az Angolkisasszonyok Leánygimnáziumának évkönyve, 1943–44.]

vérek kedves hangja, modora szinte az anyai szeretet érzését váltotta ki gyermeki lelkünkéből”.⁸

A szülők foglalkozása is olyan háttérrel adott az iskolai életnek, amelynek meghatározó eleme volt a műveltség, a munkaszeretet és a társadalmi felemelkedés vágya: a legtöbben értelmiségiek, köz- és kereskedelmi tisztviselők, kisiparosok írták lányaikat az új iskolába ekkor és a későbbiekben is. Nem csoda: a tandíj – amikor „havi 200 pengő fixszel az ember könnyen viccel” – 1932-ben évi 100 pengő volt, 1944-ben pedig már 160 pengő (egy elemi iskolai tanító havi fizetése), s ezt indokolt esetben, havi részletekben is lehetett fizetni.⁹ Bekerülni a felnőtt társadalom azon 6 százalékába amely érettségivel rendelkezett, egyben az úri középosztályhoz való tartozás biztosítéka is volt. Az iskola összetétele, egységes szellemisége őrzője volt a kor múltat idéző hangulatának, de egyben valamiféle védettséget is adott a nagy háború és a forradalmak után az állandó változással és a változástól való félelemmel szemben is.

Iskolaépületek és kertek

Első otthonuk egy szép polgári ház volt a Madách utcában, majd 1931. május első napjaiban egy Széchenyi utcai épület, az ún. Gencsy-ház.¹⁰

Az 1899-től álló házat Gencsy Albert kislétai birtokostól vették meg az egyházi támogatásnak, Énekes János pápai prelátnak és dr. Komjáthy Kázmér egyházmegyei főügyésznek köszönhetően 1931 februárjában úgy, hogy

A Gencsy-ház, az intézet egyik otthona a Széchenyi utcán

májusban már be is költözhetek. Hét tanterme lett az átalakítással és felépült hozzá egy tornaterem is. 1932 nyarán már további négy nagy tantermet és egy igazgatói szobát emeltettek hozzá. Az építkezéshez a város 100 ezer téglás adománnyal járult hozzá. A későbbiekben is itt maradt az elemi és a felsőkereskedelmi iskola.

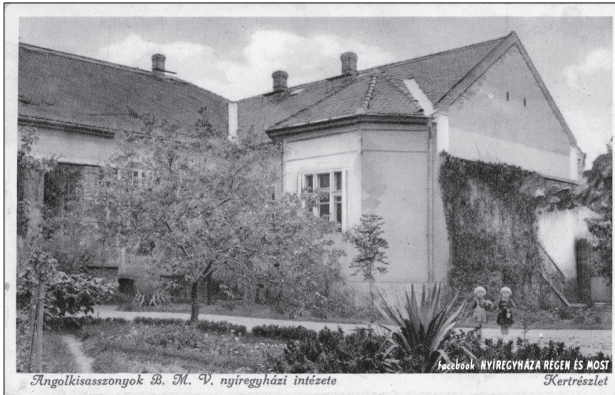
A saját gimnáziumi épület építtetésének kezdeményezése Mater Lengyel Júlia, megvalósítása Mater dr. Szerviczky Margit szerzetesnők nevéhez fűződik. 1938-ban költözhetek át a Báthory u. 30. sz. alatti új épületbe.¹¹ Az Érkert melletti csendes

⁸ SIR LÁSZLÓNÉ, sz. FODOR FILOMÉNA kézirat. Eger, 2018. 2.

⁹ Az Angolkisasszonyok Nyíregyházi Róm. Kat. Leánylíceumának értesítője az 1931-32. iskolai évről. Nyíregyháza, 1932. 17., 19. Az Angolkisasszonyok Leánygimnáziumának évkönyve, 1943-44. 33. MARGÓCSY JÓZSEF: Utcák, terek, emléktáblák. Fejezetek a régi Nyíregyháza életéből. Nyíregyháza, 1984.19. MNL SZSZBML, MARGÓCSY JÓZSEF jegyzeti (kézirat). ROMSICS IGNÁC: Magyarország története a XX. században. Budapest, 2002, Osiris Kiadó, 194.

¹⁰ Az épületet 1899-ben Novák Gyula vármegyei jegyző építtette Kéry Gyulával. ILYÉS GÁBOR: Angolkisasszonyok Nyíregyházán. <https://www.nyiregyhaza.hu/angolkisasszonyok-nyiregyhazan-2017-05-14>

¹¹ MNL SZSZBML. Margócsy József cédulái szerint: VB.186. IV. 1935./282.

Az intézet kertje

lenc évvel, 1929-ben az ország kezdett magára találni (majd jött a gazdasági világválság). A korabeli sajtó, mint „új apáca Internátus” címmel mutatta be az intézetet s tette közzé az igazgatóság felhívását – egyébként éppen azon a napon, amikor az első repülőgép is megérkezett a nyíregyházi repülőtérre.¹² Az internátusi díj nem volt kevés: havi 100 pengő. Később 80-90 pengő között változott és a napi ötszöri étkezés mellett a rezsiköltségeket, az orvosi díjat és a német-francia nyelvű társalgást is magában foglalta. A tartásdíját részben természetben, részben

A kollégium („internátus”) a Széchenyi utcán

penzben fizették. A bentlakók száma az alapításkor csak 10 volt.¹³

1933 szeptemberétől a város egyik legszebb házában, a Széchenyi utcán – pont szemben a mai Zrínyi Gimnázium épületével – a Komjáthy-családtól bérelt, kastélyszerű épületben működött. A város egyik ékét 1922–23-ban Komjáthy Kázmér, a nagy háborút és a szibériai fogságot is megjárt később Budapesten irodát nyitó ügyvéd építette Kovács Dezső tervei alapján.

A 2400 négyszögölnyi kert közepén fekvő

A tablóképen a Báthory utcai épület

épület az 1946/47-es évkönyv szerint összesen 56 diák elhelyezését tette lehetővé.¹⁴

¹² Nyírvidék, 1929. 07. 10. 154. sz. 7.

¹³ A későbbiekben orvos díj vagy a zongorahasználat nem tartozott a havi díjba. Magyar Katolikus Lexikon. Nyíregyházi Angolkisasszonyok Internátusa, 1929–1948.

¹⁴ Angolkisasszonyok Leánygimnáziumának évkönyve, 1946–47. 7. MARGÓCSY JÓZSEF: Utcák terek emléktáblák. Újabb híradások a régi Nyíregyháza életéből. Nyíregyháza, 1997. Start Rehabilitációs Vállalat és Intézményei, 64.

Mindegyik épület kertje, udvara egyben pihenést, feltöltődést is szolgált. Szellem-történetileg talán innen is eredeztethető, hogy a mai Zrínyi hivatalosan is kiérdemelte a várostól a „Legvirágosabb intézmény” címet. A ballagási fénykép 1942-ből mutatja ember és természet közelségét.¹⁵

Az oktatás–nevelés keretei

Ballagás az árnyas nyíri fák közt

A leányok az elemitől kezdve a líceumon át egységes keretek között sajátíthatták el az alapvető ismereteket és a művelnőtől elvárható szorgalmat és magatartást.

Egy elemista elsős diák a magaviseletén és szorgalmán kívül jegyet kapott a hités erköcstanra, magyar nyelvre, számtan- és mértanra, éneklésre, testgyakorlatra. A magyar tantárgy nem definíciók bemagolását jelentette, hanem beszéd- és értelemgyakorlatot, olvasás-írást, majd „olvasmánytárgyalást”, fogalmazást, helyesírást és „nyelvi magyarázatot” – mindegyiket külön-külön értékelve. Csatlakozott másodiktól a készségeantárgyakhoz a rajzolás és kézimunka is. Pluszt jelentett akár már 2. osztálytól, de 4-ben mindenképpen egy idegen nyelv (a német).

A magaviselet és szorgalom (korabeli szóhasználattal a rendszeretet) értékelésének bejegyzései önmagukban is beszédesek: példás, jó, szabályszerű, kevésbé szabályszerű. Az írásbeli dolgozatok külső alakját pedig így értékelték: csinos, rendes, hanyag és rendetlen. A visszaemlékező egykori elemista szerint: „Mint gyerekek észre sem vetjük azt a nevelői tendenciát, ami a magaviseletre, illemre, tanítást zavaró cselekedetre, ülés, állás, evés, ivás, köszönés, üdvözlés, öltözködés módja, testtartás, beszéd-modor, még a zsebkendő illdomos használatára is kiterjedt.”¹⁶ A negyedik elemi után folytathatták tanulmányaikat a líceumban.

A tantárgyak az alsó líceumi évfolyamokon: német, a francia nyelv és irodalom, (vagy angol, vagy olasz), természetrajz, kémia és egészséggtan, mennyiséggtan, majd a felsőbb évfolyamokban a latin nyelv és irodalom, a történelem, művészettörténelem, fizika, filozófia (illetve azt felváltva a neveléstan), és a gyorsírás. Az osztályok és a korabeli tantermek küllemének hangulatát érzékelhetjük a fennmaradt fényképeknek köszönhetően!¹⁷

Az 1934-es új középiskolai törvény (1934. évi XXI. tc.) már megszüntette a líceumok és a gimnáziumok közötti különbséget, s az egységes magyar középiskola a gimnázium lett. Ennek megfelelően az iskola elnevezése az 1935–36. tanévtől már nem Angolkisasszonyok Nyíregyházi Róm. Kat. Leánylíceuma, hanem Leánygimnáziuma.

¹⁵ SIR LÁSZLÓNÉ, SZ. FODOR FILOMÉNA jóvoltából a tablókép és a ballagás fényképe.

¹⁶ SIR LÁSZLÓNÉ, SZ. FODOR FILOMÉNA kézirat. Eger, 2018. 2.

¹⁷ Az 1940-es évekbeli két osztálykép és az osztálytermi fénykép forrása: az iskola egykori növendéke, Orosz Ibolya hagyatéka, unokája, Komiszár Dénes helytörténész jóvoltából.

Négy évvel később megjelent országos tanterve csökkentette a görög és latin nyelv, valamint a természettudományi tárgyak óraszámát, viszont nagyobb teret szentelt az ún. nemzeti tárgyaknak (magyar nyelv és irodalom, művészet, magyar történelem).

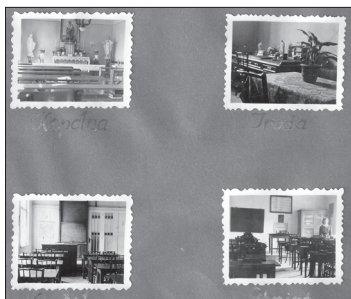
Az 1938. évi XIII. tc. lehetővé tette, hogy az érettségizettek száma tovább nőjön. A törvény a felső kereskedelmi, felső mezőgazdasági és felső ipari szakiskolákat is „gyakorlati irányú középiskola” egységes elnevezéssel középiskolává minősítette. Ezek a négy évfolyamos iskolák ettől kezdve érettségi bizonyítványt adtak. Ez Nyíregyházán az Angolkisasszonyok felső kereskedelmijét is érintette, amely érettségijével a profiljának megfelelő felsőfokú tanulmányokra jogosította tanulóikat.

A második, 1931–32. tanévben 34 elsős és 31 másodikos licista kapott bizonyítványt (tizenheten jelest, huszonhatan jót, tizenheten elégségest, s öten egy-egy tantárgyból elégtelent) a magaviseleten kívül hittanból, magyarból, németből, földrajzból, természetrajzból, mennyiségtanból, rajzból, kézimunkából, énekből, testgyakorlásból és az írásbeli külső alakjából.¹⁸

Tíz évvel később, az 1941. tanévre mind a Kereskedelmi Középiskola mind pedig a Gimnázium tanulói létszáma gyarapodott, miközben a szigorú követelményekből sem engedtek. A kereskedelminek 122 tanulója, gimnáziumának viszont már 216 növendéke volt.¹⁹ Az évkönyvből az utolsó békeév, az 1943–44-es tanév összesen leosztályozott 256 tanulójának vallását, anyanyelvét és nyelvismeretét, a szülők társadalmi összetételét is megtudhatjuk.

Generációk együtt (1940-es évek)

Egy osztályterem (1940-es évek)

A 256 nyilvános tanuló szüleinek többsége értelmiségi, azaz tanár, tanító, pap, orvos, ügyvéd (54 fő), kisiparos (43 fő) és köztisztviselő (33 fő), volt, a kisbirtokosok száma mindössze 16 fő. A többség nyíregyházi (119 fő), de magas a Szabolcs megyeiek (95 fő) aránya is, őket a más megyéből jöttek (29 fő) követik. Általában a szülőknél, de az Angolkisasszonyok internátusában is 57-en, 13-an pedig „kosztadónál” laktak. A lányok idegen nyelv ismerete eleve lehetővé tette a művelt, értelmiségi életet: ahogy a korabeli statisztika fogalmaz: „németül beszéltek”

41-en, két nyelven (németül és franciául) 12-en, de volt példa az olasz vagy a cseh, ruszin nyelvismeretre is!

¹⁸ Az Angolkisasszonyok Nyíregyházi Róm. Kat. Leányliceumának értesítője az 1931–32. iskolai évről. Szerk. M. SZERVICZKY MARGIT dr. igazgató, Nyíregyháza, Jóna Elek Könyvnyomdája, 1932. 14–17.

¹⁹ Nyírvidék-Szabolcsi Hírlap, 1941. augusztus 16. (Trianon 22) 187. szám, 7. A 216 tanuló közül 127 fő nyíregyházi, 55 szabolcsi, 33 fő más törvényhatóság területéről, 1 pedig Szlovákiából érkezett.

Többségük római katolikus volt (169 fő), de volt görög katolikus (63 fő), sőt 9 református és 1-1 evangélikus és izraelita tanuló is.²⁰

Az evangélikus (mint városszalapítók) és a zsidó valamint velük szemben a katolikus válású középosztálybeli rétegek közötti pozíciófeltételekből származó érdekellentét esetenként fel-felbukkant Nyíregyházán (ld. az állami „királyi” katolikus

Ahol a szülőket, hozzátartozókat fogadták

főgimnázium alapításának akadályait),²¹ de a város mindig is vallási toleranciájáról és nyitottságáról volt nevezetes. A nevelésügy pedig a felekezeti különbségeket alapvetően meghaladta: a nyíregyházi iskolák között nincs nyoma vetélkedésnek. Az évkönyvek kifejezetten megemlítik, hogy a városi felsőkereskedelmi fiú középiskolával családias, jó kapcsolatban voltak, köszönhetően Margócsy Emil igazgatónak, aki tanácsaival négy évtizeden keresztül segítette a leányiskolák fejlődését.²² Márpedig ő 1918–19-ben az Evangélikus Leánygimnázium tanára, a helyi evangélikus egyház aktív tagja, később (1935-től) a Tiszai

1940-es évek

egyházkerület felügyelője is volt.²³

A tanári kar – az óraadókkal együtt – 1931-ben nyolc főt, 1943–44-ben már 21 főt számlált M. Szerviczky Margit dr. igazgató, magyar-történelem szakos tanár, az Irodalom-Történeti Társulat Tagja szerzetes nővérrel az élen. Ő volt az Ifjúsági Mária kongregáció és Önképzőkor egyik elnöke, a tanári

könyvtár és a történelem szertár őre. Bizony abban az időben a tudás szentélyének számított a könyvtár (tehát nem az internet), ahová bárcsak keveseknek volt kulcsa, mégis mindenki számára nyitva állt. A visszaemlékező Szitha Mária szerint jegyzetei történelemből a tankönyvi követelményeket is felülmúlták és azokat tételként kellett megtanulni érettségire. Minden napra elkészült egy-egy az iskolában kifüggesztett írása a naphoz kapcsolódó aktuális vagy történelmi eseményekről!²⁴ Az általa vezetett

²⁰ Angolkisasszonyok Leánygimnáziumának évkönyve, 1943–44. 31–33.

²¹ TAKÁCS TIBOR: Evangélikus-katolikus felekezeti konfliktusok Nyíregyházán a második világháború előtt. http://www.nyf.hu/vpkocsi/letoltheto_dokumentumok/2009_tavasz/058-066.pdf 64.

²² Angolkisasszonyok Leánygimnáziumának évkönyve, 1940–41. 14–15.

²³ A nyíregyházi Ág. Hitv. Evang. Leányközépiszkola értesítője az 1917–18, 1918–19. és 1919–20. évekről. Közzéteszi: Adorján Ferenc igazgató. Nyíregyháza, Jóba Elek Könyvnyomdája, 1920. 31.

²⁴ SIR LÁSZLÓNÉ, SZ. FODOR FILOMÉNA kézírata. Eger, 2018. 10. A fogadószoba fényképe: Nyíregyháza régen és most [http](http://www.nyf.hu)

Mária Kongregáció Missziós szakosztályában az idősebb tanulók, mint „őrangyalok” fogadtak „lelki gyermeküknek egyet a fiatalok közül, hogy támogassák, segítsék őket a tanulni valók és az emberi kapcsolatok szövevényében. A korkülönbség az elemi iskolás 6 éves és az érettségiző 18 éves között ezt lehetővé is tette. A többi szakosztályban gyakorolhatták a hitet, az apostolkodást, a beteglátogatást, a szegények támogatásának erényeit és praktikus „fogásait”.

A tanári kar

A tantestület kezdetben nyolc szerzetes nővért és hét férfi tanárt számlált. Itt találjuk a klasszikus műveltségű, latin-történelem szakos tanárt, az ezt követő időszak (1950–1954) szeretett és tisztelt igazgatóját, Horváth Sándort és a legnehezebb 1954–1958 közötti évek igazgatónőjét, dr. Margitics Gyuláné Balicza Valériát term. rajz, földrajz szakos középiskolai és főiskolai tanárt is. A generációk sorát a Zrínyiben tanító Szitha Mária az iskola növendéke volt (1930-tól), s az 1943–44. tanévben lett az iskola magyar-francia szakos tanára (az évkönyv szerint történelmet és németet is tanított).²⁵

A névsor is bizonyítja: létezett egy személyekben, meghatározó tanáregyeniségekben megtestesülő folytonosság az egyházi iskola tantestülete, (tantestületei) és az államosított gimnázium között.

A tudományos, irodalmi élet ápolása és az alkotó értelmiségi lét nem valamiféle tudósi, úri luxus volt. Mutatja ezt a 24 fős tantestületben négy doktori cím, az, hogy az egészségtan órákat egy orvos tartotta (dr. Mandula Sándor). A tanárok iskolán kívüli irodalmi és társadalmi munkássága is mindig külön fejezetet kapott az évkönyvekben (ahogy történt ez az Evangélikus Leánygimnáziumban is).²⁶ Az indíttatás adott volt: az iskolaalapító szerzetesnő, M. Lengyel Júlia első egri főnöknője Toldy Izabella, Toldy Ferencnek „a magyar irodalom-történet írás atyjának” lánya volt, ahogyan M. Szerviczky Margit anyai ágon Bessenyei György oldalági rokona.²⁷

A praktikus női foglalatosságokat is magas színvonalon képviselték: M. Mohácsy Margit *Női kézimunka* címen könyvet írt a gimnáziumok I–IV. osztálya számára, amelyet a Közoktatásminisztérium a Katolikus Tanítóképző Főiskolák számára előírt.²⁸ Az éneket M. Werner Mária tanította, a családjában felhalmozott tudást és vallásos szellemiséget tovább adva – Werner Alajos, a nemzetközileg is elismert zeneszerző, karnagy, pap húga volt. Ő tanította a gyorsírást is, amely kötelező tantárgy volt a liceumban, s az egyetemen továbbtanulók a jegyzetelésben óriási hasznát láthatták. Az elemiben tanított éneket Magyar László, aki baritonistaként az Operaház színpadáig jutott.²⁹

A tanári karban az országosan is ismert nevek között kell megemlíteni Méreiné Juhász Margitot (Kemece, 1902. december 17–Budapest 1965. április 1.), aki a nyíregyházi evangélikus és a katolikus leánygimnázium közötti kapcsolatot személyében

²⁵ A tantestület névsora: Angolkisasszonyok Leánygimnáziumának évkönyve, 1943–44. 11–13.

²⁶ Angolkisasszonyok Leánygimnáziumának évkönyve, 1942–43. 24–26.

²⁷ Szerviczky Margit édesanyja, Bessenyei Margit a testőr-író oldalági rokona volt, lévén, hogy Bessenyeinek nem volt családja, ill. leszármazottja. A család az „i” és az „y” betűket felváltva használta, ill. használja.

²⁸ Angolkisasszonyok Leánygimnáziumának évkönyve, 1943–44. 14.

²⁹ SZITHA MÁRIA: Adomák. Nyíregyháza, 2003. Örökségünk Kiadó Bt., 18. [SZITHA, 2003.], SZITHA, 2004. 64–65.

is képviselte. Az evangélikus leánygimnáziumban tanult, egyik tanára Fehér Gábor volt, majd budapesti egyetemi tanulmányait követően Nyíregyházán 1933-tól az Angolkisasszonyoknál kezdett tanítani. 1923-tól jelentek meg verseskötetei. Katona Béla irodalomtörténész összegzése szerint: mint nyíregyházi tanár kezdettől fogva igen aktívan vett részt a Bessenyei Kör munkájában, a Kör folyóiratának, a Szabolcsi Szemlének egyik leggyakrabban publikáló szerzője volt, s Szentmiklósi Péter halála után, 1938-tól ő lett a lap egyik szerkesztője is. Sokat tett a város irodalmi és kulturális életének szervezése terén, s fontos szerepe volt abban, hogy Bessenyei hamvait 1940-ben Bakonszegről Nyíregyházára hozták.

Eredmények, színvonal

A nyíregyházi Angolkisasszonyok 1942–43. iskolai évkönyvében Öveges József írta a katolikus iskolák eredményeiről szóló statisztikai összefoglalót.³⁰ Mindenki számára ismert lehet neve, hiszen a természettudományok népszerűsítésének egyik legkiemelkedőbb alakja lett hazánkban: a Magyar Televízióban és a Rádióban az 1960-as, 70-es években nagy sikerű műsorokat vezetett, generációkkal megszeretettve a fizikát. Azt azonban kevesen tudják, hogy piarista szerzetes és paptanár volt.

Tőle tudhatjuk, hogy a Nyíregyházi Angolkisasszonyoké volt akkor az ország egyik legjobb, legerősebb gimnáziuma! Az országban a Katolikus Tanügyi Főigazgatóság hatáskörébe tartozó összesen 60 gimnázium (39 fiú és 21 leánygimnázium) közül az 1941–42-es tanévben a nyíregyházi Angolkisasszonyok vezettek az érettségi eredményekkel. 19 érettségiző közül 9 végzett kitüntetéssel (azaz kitűnővel) és jelessel – ez 47 százalékot jelentett. A jeles és kitűnő tanulók aránya (25%) tekintetében szintén az elsők a vidéki iskolák között, és országosan – egy budapesti intézet után – a második helyen álltak.

Feltűnő lehet az érettségizettek alacsony száma. Egyik okát a háborús években lehet megtalálni. Korábban többen folytatták tanulmányaikat a felsőbb osztályokban, a háború hatására – igényelve a lányok otthoni segítségét – többen abbahagyták tanulmányaikat. Az előző tanévben az alsó osztályokban 141 tanuló volt, a felső osztályokban már csak 61!

Az érettségizőnek olyan feladatokat kellett megoldania, amely a klasszikus műveltséget és a történelmi-politikai aktualitást szolgálta: 1943-ban magyar nyelv és irodalomból így a „katona egyéniségét” kellett bemutatnia a magyar költészetben, vagy történelemből a magyar történelmi sorstragédiák triászát: Muhi–Mohács–Trianon. Német nyelvből *Nikolaus Lenau és a magyar dal* című tanulmányt kellett lefordítani, latinból egy Livius szöveget (Ab urbe condita; A rómaiak lemondatták a decemvireket és megválasztják az első néptribunokat.) A korábbi tanévben „fizikai” tétel is volt választható: a modern háziasszony és a fizika, s ekkor latin helyett franciából érettségiztek: A vagyon jó felhasználása (fordítás). Természetesen szóban is számot kellett adniuk tudásukról.

³⁰ Angolkisasszonyok Leánygimnáziumának évkönyve, 1942–43. 6–9.

Jó érzés olvasni a szép eredményeket, s azt különösen, hogy az 1942. június 8–10-én tartott érettségien a „jelesen érett” bejegyzést kapta gimnáziumunk későbbi szerető, művelt és finom lelkű magyar tanára, Katona Béláné, Soltészky Anna is.

A lányok többsége egyébként az értelmiségi pályát választotta: pl. az említett évben 2 tanítói pályára ment, 6-an főiskolára, 1 gazdasági pályára és 9 otthon maradt, 1 pedig férjhez ment, míg az 1940–41. tanévben voltak ketten, akik szerzetesnők lettek.³¹ A rendbe belépőket nagy tisztelet vette körül osztálytársaik részéről, a menyasszonyokat irigyelték, de hallották és egy életre megjegyezték az osztályfőnök intő szavait is, amikor a kiválasztott büszkén mutatta meg az osztály előtt a jegygyűrűt: „Minden jó, ha a vége jó!” (Egyébként tényleg szép házassága és családja lett a boldog árának).

A tanítványok közül a művészeti pályán Tolnay Klári neve feledhetetlen. A Halhatatlanok Társulatának örökös tagja két évet töltött Nyíregyházán, az alapítás pillanatától (1929) az Angolkisasszonyok Intézetének Felsőkereskedelmi Leányiskolájának 1.-2. osztályos tanulójaként, akkor még Rozália (Rózsi) néven. Róla szólva egyben az iskola is, életének fontos mellékszereplői jelennek meg előttünk..., ahogyan azt barátja, lelki társa Müller Péter megörökítette a *Halhatatlan szerelem* – a művésznőről szóló – könyvében.

Mater Matyasovszky Ilona, a zárda főnökösszonya a Vesta-szüzek legendájával és csak néhány szavával tulajdonképpen első mestere volt: „A fogadalom pecsét a szíven. Nem lehet megtörni.” Mater Mohács Margit a kézimunkát tanította, ő volt „a Mama köztünk”. Tőle, a parasztlányból lett vidám tanító apácától értette meg, hogy a hit nem csak komor, hanem boldog is. Évekkel később is fel tudta idézni, amikor a Mama – a lányokat kísérve – a nyíregyházi utcán táncrea perdült, valcerokat énekelve: „amikor jött a főnöknő, a keringő mozdulatában megmeredve meghajolt: laudetur Jézus Krisztus, majd halkán tovább perdült, tararam... tatatam...”.

Mater Mohács mondta ki, amikor a kislány arról beszélt neki, hogy apáca lesz, leprásokot fog ápolni, haldoklókat, szegényeket vigasztalni: „Nem[...] benned morog valami[...]valami bizonyosságot láttam Máter Mohács szemében. – Ha valami művészet morog benned, közöttünk kibontakoztatható.”³²

Az intézmény első nyilvános városi szereplésén, az 1931. március 15-i ünnepségen ő ül a zongoránál, ő köszönti franciául a zárdaalapító M. Lengyel Júliát névnapiján, ő adja elő Chopin Ecossaise-jét az első évváró ünnepségen, s megkapja az első elismerő mondatokat is a sajtóban. „Viharos elismerést váltott ki Tolnay Rózsi felsőkereskedelmi növendék pompás klasszikus szóló tánca...” – írja a Nyírvidék.³³ Sőt, ekkor a három órás, színvonalas – részben német és francia nyelvű – farsangi műsor befejezéséként adták elő Az udvari fényképész című, egyfelvonásos angol vígjátékot, amely-

³¹ Angolkisasszonyok Leánygimnáziumának évkönyve, 1942–43. 38. Angolkisasszonyok Leánygimnáziumának évkönyve, 1941–42. 47.

³² PÁRKÁNY LÁSZLÓ: Tolnay Klári egyes szám első személyben. Budapest, 1988, Minerva, 16. MÜLLER PÉTER: Halhatatlan szerelem. Budapest, 2014. Rivaldafény Kiadó, 41., 43–46. [MÜLLER PÉTER, 2014.]

³³ A Júlia-névnapról: Nyírvidék, 1930. május 28. 4., Évváró ünnep: 1930. június 25. 7. Fényesen sikerült az Angolkisasszonyok növendékeinek ritmikus tornavizsgája és farsangi előadása. 1931.február 18. Március 15-i ünnepség: 1931. március 18. 5.

ben a tót parasztlány szerepét ő játszotta. Ez volt 1931. február 15-én a művésznő debütálása. Később, 1936-ban a *Tisztelet a kivételnek* című film premiere kapcsán is megemlékeznek minderről: „Nyíregyházán végezte iskoláit... Olyan jó tanuló volt, mint amilyen kitűnő színésznő lett.”³⁴

Szitha Mária tanárnő rajongással köszönti a Kelet-Magyarországban a művésznő 75. születésnapján, s visszaemlékezik: első licistaként egy előadáson kis hópehelyként szállhatott a tizenhat éves hókirálynő körül.³⁵

Tévednek, akik úgy gondolják, hogy az iskolában eltöltött két éve „csak két év”. Vannak emberek és vannak évek legbelül - kitörölhetetlenül, életre meghatározóan. Élete végén, hetven évesen eljátszotta az apácát, az általa fordított *Maude és Harold* című vígjátékban és utolsó vágyott szerepért is az apácáé volt – lezárta volna ezzel élete körét – Szabó Magda *Régimódi történet* című darabjában. Müller Péter írónak mondta el egyetlen egyszer: „apáca” lett akkor is, amikor 1956-ban Darvas Ivánnak vitte a börtönbe a mosott inget, gatyát, a szennyesét, a benne rejtett cédulákat, a kenyérbe sült ceruzát, a könyveket és amikor – maga választotta módon – sorsa a szamáriai asszony Kútjába vezette és férfi nélkül, egyedül élte le életét, mégis őrizve a Szerelmet.³⁶ Az író pedig legutóbbi (2018. áprilisi) nyíregyházi előadása alkalmával e sorok írójától örömmel értesülhetett arról, hogy az elődiskola nem felejtette el a színésznőt.

Az iskola szellemisége

I. B. M. V. – Institutum Beatae Mairae Virginis, vagy ahogyan egyszerűen nevezték őket: Angolkisasszonyok. Ward Mária (1585-1645) alapította a katolikusok angliai üldözésének idején – a hit megtartásáért – alapított női szerzetesrend. Magyar földre még az alapító életében, 1627-ben Pázmány Péter hívására érkeztek. A pozsonyi intézetről egyik levelében így ír az érsek: „A jó Anyák a legnagyobb épületességgel tanítják a leánykákat jámborságra, jó erkölcsre és nőies foglalkozásokra...” A szentignáci lelkiség és Ward Mária karizmája alapján három alappillére épül értékközvetítő pedagógiájuk a rend mai iskolai küldetésnyilatkozata szerint: TUDÁS, LELKISÉG, SZOLGÁLAT. „Célunk, hogy a nevelés által keresztény értékekre épülő társadalmat szolgáljunk.”³⁷

Az iskola tehát nem csak tanítani, hanem nevelni is akart, és jellegénél fogva a vallási élet ápolására és az erkölcsi nevelésre nagy hangsúlyt fektetett. A két fogalom tulajdonképpen összefonódott, mint „valláserkölcsi nevelés”, annak minden értékével és a mindig nagyobb szabadságra vágyó fiatalság korlátozásának kellemetlenségével együtt. Példát éppen azok az apácák adtak a fiatal lányoknak, akik a szegénység,

³⁴ Jegyeit megtaláljuk: Az Angolkisasszonyok Nyíregyházi Római Kat. Négyévfolyamú Női Felső Kereskedelmi Iskolájának I. értesítője 1930–31. 16. Nyíregyháza, 1931. A filmről: Nyírvidék, 1936. december 22. 5. A film másik főszereplője is Nyíregyházáról indult el: Juhász József, akinek testvére Juhász Margit költőnő, a gimnázium tanára volt.

³⁵ SZITHA, 2004. 59–61. Kelet-Magyarország, 1989. július 31.

³⁶ MÜLLER PÉTER, 2014. 323-324.

³⁷ <http://uj.katolikus.hu/rendek.php?h=5> Letöltés: 2017.07.17.

tisztaság, engedelmesség hármas fogadalmában éltek, s akik a világtól elvonuló imádságos életüket tudták egygé formálni egy nagyon is e világban létrejött és működő intézmény követelményeivel.

Ilyen volt az alapító igazgatónő M. Lengyel Júlia; számára ebben a világban a gimnázium és tanulói váltak a legfontosabbá. Fennmaradt az intézet kis kápolnájának képe.³⁸ A képeslapot Nyíregyházáról 1935. március 18-án küldte főtisztelendő Leskó József hittanárnak Egerbe, s egyetlen mondatával is érzékelteti feladatuk nagyságát, nehézségét és szépségét: „Imáit kérem szegény kis intézetünk részére, melynek küzdelme mérhetetlen” – írja.

Pedig a kor, amelyben éltek nem kedveztek a lelki életnek. A nevelés ügye egyben oktatáspolitikai ügy is volt, ahogyan a 40-es évek évkönyvei fogalmaznak az iskoláról: „Célja, hogy oly leányokat adjon a társadalomnak, akik mind egyéni értéküknél, mind önzetlen hazaszeretetüknél fogva hivatva vannak arra, hogy az újonnan épülő Magyarország támaszai legyenek.”³⁹

A haza fogalma azonban – sajnos akkor és azóta is – aktuálpolitikával volt terhelt. Az alapítás korában Trianon okozta a legnagyobb fájdalmat, s a történelmi-politikai cél transzcendens érvet kapott: „Az elcsatolt részek visszakerülhetnek s hisszük, hogy az Istenalkotta határok közt fog ismét felvirágozni Pannónia.” Egy másik érv akaratlanul is a magyarellenességnek kedvezett: „Az utódállamok, amelyek most a mi örökségünkben büszkélkednek, inferioritásukban meg sem közelítik a magyar tudását, műveltségét és kultúráját, sem a magyar psyché becsületességét.”⁴⁰ A tanulók – a többi iskolához hasonlóan – nemcsak a nemzeti ünnepek, hanem Horthy kormányzó névnapján és születése napján is kivonultak a plébániatemplomba.

A világ egyre hangosabban dörömbölt az iskola kapuján: a máterek tanítványaikkal beszélgettek az olasz és német fasizmusról, menekült osztálytársnak köszönhetően a Szovjetunió félelmes kommunizmusáról. Az Anschlusst, mint vészterhes pillanatot kommentálták tanítványaiknak, – a hangulat 1943-ban Hitler- és fasizmusellenes volt. Így történhetett, hogy 1944-ben a rendház főnöknője a rendelettel szembe helyez-

Képeslap az intézet kápolnájáról

³⁸ A kép forrása: <https://gallery.hungaricana.hu> Angolkisasszonyok B.M.V. nyíregyházi intézete; 1935.03.13. Kápolna 78957. leltári szám. A képen talán József talán Simeon látható. Utóbbi, amikor még halála előtt végre kezében tarthatja a Megváltót, Lukács 2:28-30 szerint: *Akkor ő karjaiba revé őt, és áldá az Istent, és monda: Mostan bocsátod el, Uram, a te szolgádat, a te beszéded szerint, békeességben: Mert látták az én szemeim a te üdvösségedet,...*

³⁹ Angolkisasszonyok Leánygimnáziuma évkönyve, 1941–42. 23.

⁴⁰ M. SZERVICZY, 1932. 6.

kedve a pesti szolgálattételre jelentkező világi tanárokkal nem tétetett esküt Szálasi Ferencre.⁴¹

A külső igazodási pontot a 40-es években az „idegőrlő, veszélyeket magában rejtő háborús világ” adta, ahol mindig „energia, lelkierő, önmegtartóztatás szükségessége”. A lelki egyensúly megtalálása, az „akaratedzés” lett a nevelés központi célja: mert „ma csak az állja meg a helyét, [...] aki áldozatos lélekkel megfogja a munkát, nem válogat, nem kényeskedik, ott segít, ahol erre szükség van.”⁴²

A leányok gyakorlatias, vallásos lelkületüknek számtalan tanújelét adták: 200 sírgondozását vállalták az I. világháborús hősök temetőjében Nyíregyházán, kis fillérekkel támogatták a szegényeket és a missziókat, Karácsonykor kisgyermekeknek adtak ruhát, vacsorát az iskolában, szeretetsomagokat állítottak össze, vagy tűzifát vittek a városháza elé, gyarapítva ott a város szegényei javára összerakott farakásokat, látogatták a katonakórházakat, a nyomorgó tanyákat. A természetvédelem jegyében az iskola kis kertjében „vitamin” kertet is létesítettek, madáretetőket állítottak fel, a madarak és fák napját a sóstói erdőben ünnepelték.⁴³ Az évkönyvek leírása szerint mindezt nem kényszerből, hanem lelkesen. A dolgos, idősebb generációk mentalitásában még ma is megfigyelhetjük ennek a nevelésnek a hatását és eredményeit. Az értékelés igazságtartalmát az önkéntesség lelki hasznosságáról pedig tudományos kutatások és a tanulói saját élmények is bizonyítják.

A kongregációnak volt saját folyóirata, amelynek főszerkesztője egy nyolcadik osztályos diák volt. A *Napsugár* folyóirat 1940-ben indult el (számait eddig nem sikerült megtalálni). Különböző ifjúsági és katolikus egyesületek is működtek az iskolán belül: Mária kongregáció, Szívőárda, Szent Rita Önképzőkör, Ifjúsági Vöröskereszt, Ifjúsági Sportkör, Diákkaptár.

Ez utóbbi a ma hiányzó – illetve a pénzügyi tudatosságra nevelés formájában éppen most újjáéledő – vállalkozói ismereteket és képességeket, a takarékoskodást volt hivatott fejleszteni az Országos Diákkaptár mozgalmán belül. A Kaptár tagjainak ott-hon állata is volt (kacsákat, 6 sertést nevelt az iskola, 200 pengőjéért adva el azokat), vagy szorgalmasan árulták a háborús idők olcsó kéztisztítószerét, a Drohorkát.⁴⁴

Tévedés lenne azonban csupán sötét színekkel megrajzolni a kor iskolai életét! Elegendő egy példa is, amelynek kezelésében ma is nagy különbség van tanár és tanár között! Lehet-e órán enni? Mater Kollethnél a sikeres francia felelet után lehetett, de csak akkor, ha franciául hangzott a kérdés: „Permettez moi, que je mange!”

A zárdaíhoz hasonló követelmények ugyanakkor az iskolán kívül is éltek. Vasárnapi mise után korzózni fiúkkal? No nem! Mégis: a Materék vártak a büntetéssel, hogy a magatartásjegyet ez mégse rongosítsa le. A zsúrozás, bálozás csak hatodiktól felfelé volt megengedett, az is csak osztályfőnöki engedéllyel. A diák önfeledt pillanatai éppen ezért még emlékezetesebbek lehettek (a dömpingszerű maiakkal szemben). A zárda májusban ünnepséget adott a lampionokkal feldíszített Széchenyi utcai kertben palotással,

⁴¹ SZITHA, 2004. 85.

⁴² Angolkisasszonyok Leánygimnáziuma évkönyve, 1942–43. 21.

⁴³ Angolkisasszonyok Leánygimnáziuma évkönyve, 1941–42. 25.

⁴⁴ Angolkisasszonyok Leánygimnáziumának évkönyve, 1942–43. 27–28.

táncsal, klasszikus zenével, bazár-
ral az egész város számára.⁴⁵ Té-
len korcsolyázni is lehetett a befa-
gyott Ér-patak mellett, és nyáron
megmártózva a Sóstó vizében
valóban a sót kellett lesöpörni a
karokról! A Bob herceg operett
dallamára még indulót is írtak a
leányok: Nyíregyházán van szá-
mos utca/ És minden utcán isko-
la./ Ezek közül a leghíresebb/ Az
Angolok líceuma./ Van benne
kislány, szőke, barna,/ Ábrándos
szemű, hű és csalfa. / Aki házasodni akar,/ Beszéljen Mater Hováth-tal.⁴⁶

Az Angolkisasszonyok kereskedelmi iskolájának növendékei játssza-
nak (1943-ban)

Szitha Mária, a jogutód Zrínyi Ilona Gimnázium tanára, itt tanult majd tanított. „Amit tudok, azt tőlük tanultam, tanítványként, tanárként egyaránt” – vallotta a Pedagógiai Szemlében 1990-ben megjelent, az iskola történetét bemutató írásában (4. sz.).

A szemlélődő életet a tevékeny szeretettel és cselekvő hazafisággal kívánták összekötni. A lányokat nem a zárdának, a világnak nevelték. Fakadt ez a rendnek adott pápai bullából is, melynek köszönhetően maguk a máterek is klauzura, szorosan vett kolostori szabályzat nélkül, egy püspök felügyelete alatt élhettek.⁴⁷ A lelkigyakorlatok, a misék, a tanárok (Szerviczky Margit, Méreiné Juhász Margit) által írt vallásos és történelmi témájú, a Városi Színházban – a tanulók által az egész város közönsége előtt – bemutatott darabok és melodramák több célt is szolgáltak. A tanárok személységén s tanítványaik, „gyermekük” egész megjelenésén, minden munkáján átsütött egyfajta művészi érzékenység, a lelki és testi egészségre való törekvés.

Igy szerveztek táncanfolyamokat a lányoknak (nem csak mozogtak a zenére, mint manapság): palotás, csárdás, francia négyes, keringő, foxtrott stb. A fiúk szerepét ilyenkor szintén a lányok alakították. Az internátus teniszpályái is rendelkezésükre álltak, volt kiváló kosárlabdacsapatuk, röplabdacsapatuk és sokan megtanultak úszni is a Sóstón, Bujtoson, Ökörítón – „horribile dictu!” baráti társaságban a fiúkkal együtt, bár ez elméletben tilos volt, de gyakorlatilag szemet hunytak felette a Mátterek.⁴⁸

Már az első ritmikus tornavizsga (1930. május 4-én) is nyilvános volt: a magyar Hisekegy eléneklése után – Schubert és Brahms dallamokra – klasszikus táncokat, polkát és palotást mutattak be. Az iskolaalapító Énekes János prelátus is felismerte, hogy a meglévő iskolák repertoárja mellett egy új iskola leginkább a nyelvek oktatásával és művészetekkel (a zenével) tűnhet ki és tölthet be hiánypótló szerepet, már csak azért is, mert 1929–30-

⁴⁵ SZITHA MÁRIA: Egy család története III. Nyíregyháza, 2000. Örökségünk Kiadó, 87–88. A fénykép forrása: Orosz Ibolya hagyatéka, Komiszár Dénes jóvoltából.

⁴⁶ SZITHA, 2003. 7. Mater Horváth, azaz M. Horváth Klotild helyettes rendfőnöknő, alapító tag, Szitha Mária osztályfőnöke volt nyolc éven át.

⁴⁷ SIR LÁSZLÓNÉ, SZ. FODOR FILOMÉNA kézirat. Eger, 2018. 5.

⁴⁸ SZITHA, 2004. 39., 41.

ban még jelentősebb zeneiskola nem volt a megyeszékhelyen.⁴⁹

A produkciókhoz hely is kell. Az 1945 utáni iskolaépítésekben általában sajnálatos módon maradt ki – hiányát még a mai zrínyisek, a Széchenyi utcai épületben is érzékelik – a díszterem. Akkoriban a tornaterem átalakításával színvonalasan oldották meg a problémát, függönnyel, színpaddal, az előadásokhoz tartozó kellékekkel együtt.

Nem mindig hordták szívesen, mégis ízlésformáló és vagyoni különbségeket elfedő szerepe volt az egyenruhának (ismeretes, hogy az angolszász országokban ma is alapkövetelmény). A lányok sötétkék egyenruhát viseltek (volt belőle kettő) rakott szoknyával és hosszított blúzzal. A matrózgallért és magas, legombolható plasztron (ingmell) fekete lapos zsinórral kellett díszíteni. Volt két pár félcipő és a harisnya – csakis feketék. Ékszereket az internátusban a Mária érmen és a karóráan kívül nem is viselhettek.⁵⁰ Volt viszont fehér galléros munkakötényük. A kabát is egyforma volt: a téli Nemuann-kabátot kis bársonygallér díszítette, egyensapkájukon ott volt az intézeti jelvény. Nyáron 2 db. fehér-kék csíkos blúzuk volt, legombolható gallérral, plasztronnal és kézelővel, fehér zsinórozással és felvették a csinos szalmakalapot fehér, illetve sötétkék szalaggal.⁵¹

A nyári szalmakalap, a sötétkék szalaggal

A kulturális élet és nem csupán a szórakozás újdonságát jelentették a mozi, a vetített képek és az iskolarádió. A filmek történelmi és heroikus témájukkal a 40-es években a háborús kor hangulatának feleltek meg. A diákok játékosabb „apró színdarabokat” is rendeztek és Szemere Kata tanuló szülei egy igazi tokaji szüretre is meghívták a két legfelső osztályt 1942 októberében!⁵²

Utazásaik elsősorban a közeli történelmi nevezetességeket célozták. Kiemelkedett a Velencébe és a Rómába vezetett út. Fővárosi szálláshelyük az Angolkisasszonyok ottani intézetében volt és a Vatikán nagy tróntermében az akkor még trónuson behozott pápát, XI. Piust is láthatták.⁵³ Az útról természetesen naplót vezettek.

Személyes megjegyzés: akikkel még találkozhattam az egykori Angolkisasszonyok növendékei közül, olyan melegség, természetesség és intelligencia sugárzott belőlük, amelyet ma – az inkább inger- mint tudásalapú médiumok világában és az információcunamiban – már csak kevesekben lehet fellelni. A pedagógia organikus és civilizációs felfogása közötti különbség ez: az előbbi a természet lassú változásából és sokszínűségéből indul ki, a második a gyors tempóban, a gyakori változásokban, újításokban keresi az értéket. *(Folytatjuk)*

⁴⁹ Nyírvidék, 1930. május 9. 5. Az egyik párosban Tolnay Rózsi szerepelt. Énekes János 1928. november 18-i levele Nyíregyházáról Szmracsányi Lajos érsekhez. Egeri Főegyházmezei Levéltár, Archivum Novum. Plébániák, Nyíregyháza 1923–32. évi doboz. 6002/1928.

⁵⁰ Angolkisasszonyok Leányliceuma, 1931–32. 20.

⁵¹ SIR LÁSZLÓNÉ, SZ. FODOR FILOMÉNA kézirat és fényképei. Eger, 2018. A tornaterem átalakításáról: 3., 8.

⁵² Angolkisasszonyok Leánygimnáziumának évkönyve, 1942–43. 19.

⁵³ SIR LÁSZLÓNÉ, SZ. FODOR FILOMÉNA kézirat. Eger, 2018. 10.